

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦੁਰਗਾ, ਭਗਉਤੀ ਤੇ ਭਗਵਤੀ

ਭੁੱਖਾ ਕੌਤੀ
ਸ੍ਰੀ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨਾਮਕੋ)
ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

੦ ਵਲੋਂ ੦

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ
ਰਜਿਸਟਰਡ ਵੈਦ ਆਯੁਰਵੈਦਕ

ਮਨੀਮਾਜਰਾ (U.T. Chandigarh)

ਛੇਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

1983

ਲਾਇਲਪੁਰ ਪ੍ਰਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਨੌਲੱਖਾ ਸਿਨਮਾ ਰੋਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ

9E
8

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦੁਰਗਾ, ਭਗਉਤੀ ਅਤੇ ਭਗਵਤੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜੱਦ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਆਦ ਰਖੀ ਤੇ ਜਿਸਦੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਰਦੇ ਗਏ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਲਾਸਾਨੀ ਇਮਾਰਤ (ਸਿਖ ਧਰਮ) ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਪਰ ਕਾਲਕਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕਾਲੀ ਮਾਈ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਵੀਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਨਿਰਾਕਾਰ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਪਰ ਗਏ ਹਾਂ ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਮਹਾਤਮਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸ ਨਿਰਨੇ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਈ ਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਕੌਣ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ, ਕਾਲਕਾ ਜਾਂ ਕਾਲੀ ਕਦੋਂ ਕਹਾਈ, ਚਮੁੰਡਾ, ਚੰਡੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਨੋ ਕਦੋਂ ਕਹਾਈ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਇਹ ਪਰਮਾਨ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚੋਂ ਹੈ।

ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਇਕ ਕੱਥਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸਾਵਰਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਠਵੇਂ ਮਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਪੂਰਵ ਕਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਰੋਚਿਸ ਮਨਵੰਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਧਰਮੀ ਤੇ ਪਰਜਾਪਾਲਕ ਸੁਰੱਥ ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋ ਗੁਜਰਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਚੈਤ੍ਰਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਸਾਰੇ ਭ੍ਰਮੰਡਲ ਪਰ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੌਲ ਵਿਧਵੰਸੀ ਨਾਂ ਦੇ ਛਤ੍ਰੀ (ਖਤਰੀ) ਵਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਰਾਜਾ ਸੁਰੱਥ ਦਾ ਰਾਜ ਪਾਠ ਖੋਹ ਲਿਆ।

ਸੁਰੱਥ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦਸਮੇਂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੭੪ ਪਰ ਆਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਸੁਰੱਥ ਘੋੜੇ ਪਰ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਕਰ ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਉਥੇ ਮੇਧਾਮੁਨੀ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਗਾ। ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਲਗੀ ਰਹੀ ਕਿ ਉਹ ਖਤਰੀ ਮੇਰੀ ਪਰਜਾ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹਤਿਆਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਡੁਬਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਇਕ ਸਮਾਧਿ ਨਾਮੀਂ ਵੈਸ਼ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮਾਲ ਖੋਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਰਾਜਾ ਸੁਰੱਥ ਤੇ ਸਮਾਧਿ ਵੈਸ਼ ਮੇਧਾਮੁਨੀ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੇ ਕਾਫੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਜਦ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਲਗੇ।

ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਵਤੀ ਮਹਾਂ ਮਾਇਆ, ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਹਾਰ, ਮਮਤਾ ਮਧ (ਆਵਾ ਗੌਨ) ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ, ਦੂਧ ਪ੍ਰਤ, ਧੰਨ ਦੇ ਬਖਸ਼ਣੇ ਵਾਲੀ, ਸੰਸਾਰ ਬੰਧਨ ਤੇ ਮੋਹ ਦੀ ਹੇਤੂਭੂਤਾ ਸਨਾਤਨੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਈਸ਼ਵਰੀ ਦੀ ਵੀ ਅਧੀਸ਼ਵਰੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤੂੰ ਹੀ ਮਹਾਂ ਵਿਧਿਆ, ਮਹਾਂ ਮਾਇਆ, ਮਹਾਂ ਸਮਿਰਤੀ, ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਰੂਪਾ, ਮਹਾਂ ਦੇਵੀ ਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਭੰਬਕਰ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ, ਮਹਾਂ ਰਾਤ੍ਰੀ, ਮੋਹ ਰਾਤ੍ਰੀ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਖੜਗਧਾਰੀ, ਤ੍ਰਸੂਲਧਾਰੀ, ਚਕਰਧਾਰੀ, ਗਦਾਧਾਰੀ, ਮੁਕਟਧਾਰੀ, ਧਨੁਖਧਾਰੀ, ਸੰਖਧਾਰੀ, ਬਾਣ ਕੁਸੰਡੀ ਤੇ ਪਰਿਧੀ ਇਹ ਤੇਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਹਨ।

ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਹੋਂਦ

ਕਲਪ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਭਗਵਾਨ (ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਭਗਵਾਨ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੀ ਸੇਜ ਵਿਛਾਕੇ ਯੋਗ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕਰ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲ ਨਿਕਲੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਧ ਤੇ ਕੈਟਬ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਰਾਖਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ।

“ਗੁਰੁਵਾਕ” ਏਕ ਸਰਵਨ ਦੇ ਮੈਲ ਨਿਕਾਰਾ।

ਤਾਂਤੇ ਮਧ ਕੀਟਬ ਤਕ ਧਾਰਾ।

(ਵੇਖੋ ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਾਭ ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਭਿਆਨਕ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨੇ ਲਈ ਨੇੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਾਨੇ ਵਾਸਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਯੋਗਨਿੰਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਤੱਦ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੇ ਨੇਤਰਾਂ, ਨੱਕ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰਗਟ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਯੋਗ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੀ ਸੇਜ ਉਪਰ ਜਾਗ ਉਠੇ ਭੱਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧਤ ਹੋ ਕਰ

ਲਾਲ ੨ ਅਖਾਂ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੱਦ
 ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੋਂਤਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ।
 ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਦੋਂਤ ਅਤਅੰਤ ਬਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਧਰ ਮਹਾਂ
 ਮਾਇਆ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ
 ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੀਰਤਾ ਪਰ ਪਰਸੰਨ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੋਂ ਵਰ ਮੰਗੋ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ
 ਜੀ ਬੋਲੇ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਰ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰੇ ਜਾਵੋ ਉਸ
 ਵਕਤ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਲ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੋਂਤ ਬੋਲੇ ਜਿਥੇ ਧਰਤੀ ਹੋਵੇ
 ਓਥੇ ਸਾਡਾ ਬਧ ਕਰ ਲਉ। ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ
 ਅਰੂ (ਪਟਾਂ) ਪਰ ਰਖ ਕੇ ਦੋਂਤਾਂ ਦਾ ਬਧ ਕੀਤਾ।

ਨੋਟ : ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਨਾਭ ਕਮਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ
 ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੋਂਤਾਂ ਨਾਲ ਯੁਧ ਤੇ ਪਟਾਂ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ
 ਬਧ ਬਾਰੇ ਵੇਖੋ ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੭੪, ੭੫

“ਗੁਰੁਵਾਕ” ਧਾਰਿ ਉਰੂ ਪਰ ਚਕਰ ਸੋ ਕਾਟ ਕੇ ਜੋਤਿ ਲੈ ਆਪਣੇ ਅੰਗਮਲੀ ਹੈ।
 “ਗੁਰੁਵਾਕ” ਸਾਲ ਭਏ ਤਿੰਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦਹੁੰਲਤੇ ਨਹਿ ਬਾਹ ਟਲੀ ਹੈ।

ਪਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੋਂਤਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਘੋਰ
 ਯੁਧ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਸੀ, ਤਿਬਤ ਉਸਦੀ
 ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ। ਦੋਂਤਾਂ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਮਹਿਖਾਸ਼ਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ
 ਸੂਰਜ, ਇੰਦਰ, ਅਗਨੀ, ਵਾਯੂ ਚੰਦਰਮਾਂ, ਜਮ, ਵਰੁਣ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰ
 ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਇੰਦਰ ਗੱਦੀ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੀ
 ਬ੍ਰਿਥਾ ਇੰਦਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ, ਸ਼ੰਕਰ ਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਇਹ ਕਰਤੂਤ
 ਦੋਂਤਾਂ ਦੀ ਸੁਨਕਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਅੱਤ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ
 ਇਕ ਤੱਜ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਸ਼ੰਕਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿ
 ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੇਜ ਮਿਲ ਕਰ ਇਕ ਮਹਾਂ
 ਤੇਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਗਏ। ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਦਾ ਉਹ ਪੁੰਜ ਇਕ ਪਰਬਤ ਦੇ
 ਆਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਣ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਪਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਸਾਰਿਆਂ
 ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਵੇਖੀਆਂ ਤੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਇਕ ਨਾਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿਸਨ ਲਗ ਪਿਆ।

- (1) ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ !
- (2) ਜਮਰਾਜ „ „ „ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਉਗੇ।
- (3) ਵਿਸ਼ਨੂੰ „ „ „ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਬਣੀਆਂ।
- (4) ਚੰਦਰਮਾ „ „ „ ਦੋਵੇਂ ਸੱਤਨਾਂ ਬਣੀਆਂ।
- (5) ਇੰਦਰ „ „ „ ਦੇ ਮਧ ਭਾਗ ਦਾ ਨਿਰਮਾਨ ਹੋਇਆ।
- (6) ਵਰੁਣ „ „ „ ਦੀਆਂ ਲਤਾਂ, ਪਿਨੀਆਂ ਬਣੀਆਂ।
- (7) ਪ੍ਰਿਥਵੀ „ „ „ ਨਿਰੰਭ ਭਾਗ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ।
- (8) ਬ੍ਰਹਮਾਂ „ „ „ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਬਣੇ।
- (9) ਸੂਰਜ „ „ „ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਬਣੀਆਂ।
- (10) ਕੁਬੇਰ „ „ „ ਦਾ ਨੱਕ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ।
- (11) ਵਾਯੂ „ „ „ ਦੇ ਕੰਨ ਪਰਗਟ ਹੋਏ।

ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਉਸ ਕਲਿਆਣ ਮਈ ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਨ ਹੋਇਆ।

ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਅਸਤਰ, ਸ਼ਸਤਰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ।

- ✓ (1) ਸ਼ੰਕਰ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਭੇਟ ਕੀਤਾ,
- ✓ (2) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਚਕਰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ (ਨੋਟ ਇਹ ਚਕਰ ਆਇਆ ਕਿਥੋਂ)

ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਾਵਨ ਬਮਤੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸੁ ਪ੍ਰਭਾਸ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀ

ਸੰਜਨਾਂ ਇਸਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ ਹੋਈ । ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਮੋਹਰਾ ਨਾ ਪਹਿਚਾਨ ਸਕੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਦਸਿਆ । ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਖਰਾਦ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਲੀ ਗੋਲ ਕਟਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹ ਚੱਕਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਮਟੀਰੀਅਲ ਜੋ ਬਚਿਆ ਉਸਦੀ ਬਰਛੀ ਬਨਾਕੇ ਸਵਾਮੀ ਕਾਰਤਕ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਚਕਰ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਦੋਂਤਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਧ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਇਹੀ ਹੀ ਸਰੂਪ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਆਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਚਕਰ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਯੁਧ ਮੇਂ ਸੁਦਰਸ਼ਣ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬਤੌਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਬਧ ਮੇਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਚਕਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕਲ੍ਹ ਮੇਂ ਵੀ ਨਾਮ ਰਹਿ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਚਕਰ ਸਰਬ ਲੋਹ ਰੂਪ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਮਾਤਰਾ ਮੇਂ ਤਿਆਰ ਕਰਾ ਕੇ ਸੀਸ ਪਰ ਸਜਾਏ ਜਾਣਗੇ । ਸੋ ਉਹ ਚਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਪਰ ਸਜਾਇ ਤੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਪਰ ਸਜਾਏ ਜੋ ਬਤੌਰ ਸ਼ਸਤਰ ਯੁਧ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸੁਣਿਆ । ਉਹੋ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਖੋਜ ਜਾਰੀ ਹੈ । ਮਿਲਨੇ ਪਰ ਹਵਾਲਾ ਗਰੰਥ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

(3) ਵਰੁਨ ਨੇ ਭਗਵਤੀ ਨੂੰ ਸੰਖ ਭੇਟ ਕੀਤਾ । ✓

(4) ਅਗਨੀ ਸ਼ਕਤੀ „ „ „ ਬਰਛੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ । ✓

(5) ਵਾਯੂ „ „ „ „ ਤੀਰ ਕੁਮਾਨ ਭੇਟ ਕੀਤਾ । ✓

(6) ਇੰਦਰ „ „ „ „ ਬਜਰ ਦਿਤਾ, ਇਕ ਐਰਾਪਤੀ ਹਾਥੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਟਲ ਲਾਹ ਕੇ ਦਿਤਾ । ✓

- (7) ਜਮਰਾਜ ਨੇ ਭਗਵਤੀ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੰਡ ਤੋਂ ਇਕ ਦੰਡ ਦਿਤਾ ।
- (8) ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ „ „ „ „ ਸਫਟਿਕਾਕਸ਼ ਦੀ ਮਾਲਾ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ।
- (9) ਬ੍ਰਹਮਾ „ „ „ „ ਕਰਮੰਡਲ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ।
- (10) ਸੂਰਜ „ „ „ „ ਆਪਣੀਆਂ ਕ੍ਰਿਨਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ।
- ✓ (11) ਕਾਲ „ „ „ „ ਵਧੀਆ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ।
- (12) ਖੀਰਸ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵਤੇ „ „ ਇਕ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ, ਵਧੀਆ ਬਸਤਰ, ਚੂੜਾਮਣੀ ਦੇ ਕੁੰਡਲ, ਕੜੇ ਸਾਫ ਅਰਧ ਚੰਦਰ, ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਲਈ, ਕਬੂਰ, ਦੋਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਲਈ ਨਪੂਰ, ਗਲੇ ਲਈ ਸੁੰਦਰ ਹੱਸੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣ ਲਈ ਰਤਨ ਜੜਤ ਛਾਪਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ।
- (13) ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾਂ ਨੇ ਭਗਵਤੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਕੁਹਾੜਾ, ਮਾਲਾ, ਅਸਤਰ, ਕਦੀ ਨਾ ਕੁਮਲਾਨੇ ਵਾਲੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ।
- ✓ (14) ਜਲਧਿ ਨੇ „ „ „ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ।
- ✓ (15) ਹਿਮਾਲਾ ਨੇ „ „ „ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ।)
- ✓ (16) ਕੁਬੇਰ ਨੇ „ „ „ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਭਰਿਆ ਭਾਂਡਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ।
- (17) ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੇ „ „ „ ਸੁੰਦਰ ਨਾਗ ਹਾਰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ।

ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕਰ ਗਜਣਾ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਨਾਦ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੰਬ ਉਠੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਵੀ ਕੰਬ ਉਠਿਆ, ਪਰਬਤ ਹਿਲ ਗਏ, ਉਸ ਵਕਤ ਦੇਵਤਿਆਂ

ਇਹ ਦੇਵੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।
ਹੇ ਦੇਵੀ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ। ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਅਸੁਰਾਂ ਦੇ ਹਤਿਆ-
ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਤੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ
ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

ਸੰਪੂਰਨ ਤੈਲੋਕੀ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਵੇਖ ਕਰ ਭਗਵਤੀ (ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ) ਨੇ ਸੰਸਾਰ
ਪਰ ਆਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਅਸਤਰ, ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ
ਸ਼ੇਰ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕਰ ਭਗਵਤੀ ਨੇ ਬੜੀ ਉਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਰਜਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ, ਨਾਦ, ਸੰਖ, ਟੱਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁਰਦਾਰ
ਭਬੰਕਰ ਧੁਣੀ ਹੋਈ। ਭਗਵਤੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਉਸ ਵੱਲ ਚਾਰੋਂ ਕੁੰਟਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹ
ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੀਸ ਪਰ ਮੁਕਟ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਸਜ਼ੋਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ
ਸੁਆਵਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੋਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਧੁਣੀ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼,
ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਪਹਾੜ ਕੰਬ ਉਠੇ।

ਇਸ ਭਯੰਕਰ ਧੁਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮੈਖਾਸੁਰ ਬੜੇ ਕਰੋਧ
ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ “ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ?” ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕਰ ਉਸ ਪਾਸੇ
ਵਲ ਗਿਆ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਇਸ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਹੋ ਕਰ
ਲੜਾਈ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ।

(1) ਚਾਮਰ : ਦੈਂਤ ਨੇ ਚਤੁਰੰਗਣੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਮੈਂ
ਆਇਆ (ਚਾਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਆਇਆ)।

ਪੈਦਲ ਸਵਾਰ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ, ਰੱਥ ਸਵਾਰ।

“ਗੁਰੁਵਾਕ” ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਪੰਨਾ 105, 79

ਸੈਨਾ ਚਤੁਰੰਗਣਿ ਰਚੀ, ਪਾਇਕ, ਰੱਥ ਹੈ ਕੁੰਭ।

(2) ਉਦਗਰ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤ : ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰੱਥ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਮੈਂ
ਆਇਆ।

(3) ਮਹਾਹਨ ਨਾਮੀਂ ਦੇਂਤ : ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੱਬ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਮੇਂ
ਆਇਆ ।

(4) ਅਸਿਲਮਾਂ ਨਾਮੀਂ ਦੇਂਤ : ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਵਿਚ
ਆਇਆ ।

() ਬਾਸ਼ਕਲ ਨਾਮੀਂ ਦੇਂਤ : ਸੱਠ ਲੱਖ ਦੇਂਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਮੇਂ
ਆਇਆ ।

(6) ਪਰਿਵਾਰਿਤ ਨਾਮੀਂ ਦੇਂਤ : ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਤੇ
ਪੈਦਲ ਇਕ ਕਰੋੜ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਮੇਂ ਆਇਆ ।

(7) ਬਿਡਾਲ ਨਾਮੀਂ ਦੇਂਤ : ਪੰਜ ਅਰਬ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਮੇਂ ✓
ਆਇਆ ।

ਹੋਰ ਅਨਗਿਣਤ ਦੇਂਤ ਆਪਣੀ 2 ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਆਏ । ਇਹਨਾਂ
ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਮੈਖਾਸ਼ਰ ਦੇਂਤ ਸੀ । ਜਿਸ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਵਿਚ ਯੁਧ
ਹੋਇਆ ।

ਭਗਵਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਈ ਸੂਰਤਾਂ ਵਧਾ ਕੇ ਦੇਂਤਾਂ ਪਰ ਟੁਟ ਪਈ ਤੇ
ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੇਂਤਾਂ ਦੇ ਸਥਰ ਲਾਹ ਦਿਤੇ ।

ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਣਗਿਣਤ ਐਸੇ ਰਾਖਸ਼ਕ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਸਿਰ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਿਖੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਲਾਹ ਦਿਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ
ਦੇਂਤ ਕੇਵਲ ਧੜਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੜਦੇ ਰਹੇ । (ਇਥੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ
ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।)

ਦੇਂਤ ਬਹੁਤ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਲੜੇ ਹਨ ।

ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ: ੯੬, ੯੮

“ਗੁਰੁਵਾਕ” ਗਜ ਰਾਜ ਸੁ ਬਾਜਨ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ।

ਰਥੀ, ਰਥ, ਪਾਇਕ ਕੰਉਣ ਗਨੇ ।

ਭਗਵਤੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਤ ਸੈਨਾ ਦਾ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ
ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਝੁਗੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਪੱਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

“ਵਾਕ” ਸਕਲ ਕਟੇ ਭਟ ਕਟਕ ਕੇ
ਪਾਇਕ, ਰੱਥ ਹੈ ਕੁੰਭ
(ਪੰਦਲ) (ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ)

ਦੈਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਤਬਾਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਖਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਵਿਚ
ਆਇਆ ਤੇ ਚਿਕਸਰ ਨਾਮੀਂ ਦੈਤ ਨੂੰ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ । ਉਹ ਵੀ ਯੁਧ
ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਭਗਵਤੀ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਲਾਲ ਸਾੜੀ ਪੈਹਨੇ, ਲਾਲ ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਲੇਪ
ਕੀਤੇ, ਬਹੁ ਕੀਮਤੀ ਸਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਸਜੀ ਧਜੀ ਮਾਤਾ ਜਗਦੰਭੇ ਸਸੋਬਤ ਹੋ ਰਹੀ
ਸੀ ਮਾਨੋ ਤਿਲੋਕੀ ਮੇਂ ਉਸਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ
ਉਸਤਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਜਗਦੰਭਾ ਮਾਈ ਕਹਿ ਕਰ
ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਮੈਖਾਸੁਰ ਦੈਤ ਦੇ ਚੁਣਵੇਂ ਲੜਾਕੇ ਦੈਤ ਚਾਮਰ, ਉਦਗਰ, ਮਹਾਹਨ,
ਅਸਿਲੰਮਾ, ਬਾਸ਼ਕ, ਪਰਿਵਾਰਿਤ, ਬਿਡਾਲ, ਕਗਲ, ਉਧਤ, ਉਗਰ
ਵੀਰਜ, ਦੁਰਘਰ, ਦੂਰਮੁਖ ਆਦਿ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਆਪ
ਮੈਖਾਸੁਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ।

ਝੋਟੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰ ਪੂਛ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਈ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਛਡਿਆ ।
ਜਦ ਮਾਤਾ ਨੇ ਰਸਾ ਪਾ ਕਰ ਪਕੜਿਆ ਤਾਂ ਦੈਤ ਨੇ ਫੌਰਨ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ
ਰਸੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪੁਰਸ਼ ਰੂਪ ਹੋ ਕਰ ਲੜਨੇ ਲਗਾ, ਫਿਰ ਹਾਥੀ
ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸੁੰਡ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਖਿਚਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ
ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੁੰਡ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਉਹ ਫਿਰ
ਝੋਟੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਭਗਵਤੀ
ਪਰ ਸੁਟਣ ਲਗਾ, ਹਿਲਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ 2 ਹੋ ਗਏ । ਉਸਦੇ
10

ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਪਰਬਤ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਡਿਗਣ ਲਗੇ, ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਾਕਰਮੀ ਦੈਂਤ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਕਰਮੀ ਦੈਂਤ ਦੇ ਇਹ ਲੱਛਣ ਵੇਖ ਕੇ ਭਗਵਤੀ ਅਤੀ ਕਰੋਧਤ ਹੋਈ ਤੇ ਇਸੇ ਚੰਡਕਾ ਭਾਵ ਚੰਡੀ ਸਰੂਪ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਚੰਡਕਾ ਕਹਾਈ ਹੈ।

ਦੁਰਘਰ ਤੇ ਦੁਰਮੁਖ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਕਹਾਈ ਹੈ। ਦੇਵਾਂ ਦੁਰਗਾ ਕਹਿ ਕਰ ਉਪਮਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਰਗਪਾਰਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਮਾਈ ਹੈ।

ਮੈਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਵਾ ਕੇ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ।

ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੭੯

“ਗੁਰੁ ਵਾਕ” “ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਹੋਇ ਗਈ ਸੁਰਪਤਿ ਕੇ ਦੇ ਰਾਜ” }
(ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ)

ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਰਬਤੀ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋਸ਼ ਤੋਂ ਅੰਬਕਾ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਕੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕੋਸ਼ਕੀ ਦੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਪਾਰਬਤੀ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਹਿਮਾਲੇ ਉਪਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵਿਖਿਆਤ ਹੋਈ।

ਸੰਭ ਤੇ ਨਿਸੰਭ ਦੇ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਉਂ ਭਰਾ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਨੇ ਇਸ ਅੰਬਕਾ ਕੋਸ਼ਕੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਅਤ ਸੁੰਦਰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਸੰਭ ਤੇ ਨਿਸੰਭ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਿਮਾਲੇ ਉਪਰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਸਸ਼ੋਬਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਨੇ ਸਗਰੀਵ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਦੂਤ ਬਨਾਕਰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਾ ਆਉਣਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਆਵੋ। ਇਹ ਵੀ ਪੁਰਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਸਾਂ ਤਾਂ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਆਵੋ। ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ: ੮੨ ਪਰ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ।

“ਗੁਰਵਾਕ” ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਿਝਵਾਇ ਮਿਲਾਇ ਹੋ,
ਨਾਤਰਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਲਿਆਓ ।

ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਖਰ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਨੇ ਚੰਡ ਤੇ
ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕਰ ਭੇਜਿਆ । ਇਹ ਦੇਵੀ ਉਸ ਵਕਤ ਗਿਰ ਰਾਜ
ਹਿਮਾਲੇ ਦੀ ਸਿਖਰ ਦੀ ਚੋਟੀ ਪਰ ਬੈਠੀ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੀ ਸੀ । ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਨੇ
ਬਿਰੂਥਨ (ਸੈਨਾ) ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪਕੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ।

(ਵੇਖੋ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੮੪)

“ਗੁਰਵਾਕ” ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦੈਤਨ ਦੁਹੂੰ ਸਬਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲੁ ਲੀਨ ॥
ਨਿਕਟ ਜਾਇ ਗਿਰ ਘੇਰਿ ਕੈ ਮਹਾਂ ਕੁਲਾਹਲ ਕੀਨ ॥

ਅੰਬਕਾ ਕੌਸ਼ਕੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ।
ਲਲਾਟ ਵਿਚ ਭਵਾਂ ਟੇਢੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਉਥੋਂ ਤੁਰੰਤ ਵਿਕਰਾਲ ਮੁਖੀ ਕਾਲੀ
ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ । ਕਰੋਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਸ ਸੁਕ ਗਿਆ, ਮੂੰਹ
ਚੰਡ ਤੇ ਜੀਭ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈ । ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਬਕਲ
ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ । ਇਥੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਚਮੁੰਡਾ ਦੇਵੀ ਕਹਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਜਦ ਗਿਰ ਰਾਜ ਹਿਮਾਲੇ ਪਰ ਬਰਾਜਮਾਨ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਬਾਂਤਮਈ
ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ । ਜਦ ਇਸ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਰਕਤ ਬੀਜ ਜਾਂ (ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਤੇ ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਇਹ
ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇਕ ਖੂਨ ਦੀ ਬੂੰਦ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗਿਰਨੇ ਨਾਲ ਲਖਾਂ
ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕਰ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ।

(ਵੇਖੋ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੯੦-੯੧)

“ਗੁਰਵਾਕ”

ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਕੋ ਸ੍ਰਉਨ ਪਰਿਓ ਧਰਿ, ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਭਏ ਹੈਂ ।

ਜੇਤਕ ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਬੂੰਦ ਗਿਰੈ ਰਣ ਤੇਤਕ ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਹਵੈ ਆਈ ।

ਇਹ ਅਸੁਰ ਮਰਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਂਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਾਲੀ ਤੇ ਚੰਡੀ
ਦੇਵੀਆਂ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਇਸ ਦਾ
ਬਧ ਕਰੇ ਤੇ ਖੂਨ ਇਸਦਾ ਕਾਲੀ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਨਾ ਬੰਦ ਖੂਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ
ਗਿਰੇ ਨ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ।

“ਗੁਰਵਾਕ” ਕਾਲੀ ਚੰਡੀ ਦੁਹੰ ਮਿਲ ਕੀਨੋ ਇਹੋ ਬਿਚਾਰ ॥

ਦੋਹਰਾ ੧੬੬

“ਗੁਰਵਾਕ” ਚੰਡੀ ਦੀਯੋ ਬਿਦਾਰ ਸੁਉਨ ਪਾਨ ਕਾਲੀ ਕਰਿਓ ॥
ਸੋਰਠਾ ੧੭੧ (ਖੂਨ)

ਛਿਨ ਮੈ ਡਾਰਿਓ ਮਾਰ ਸੁਉਨਤ ਬਿੰਦ ਦਾਨਵ ਮਹਾਂ ।

ਇਸ ਦੈਂਤ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪਿਛੋਂ, ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ
ਵਿਚ ਆਏ । ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਆਪਣੀ ਸੌ ਚੰਦ ਵਾਲੀ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕਰ
ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡੀ, ਚਮੁੰਡਾ, ਅੰਬਕਾ ਕੌਸ਼ਕੀ ਤੇ ਕਾਲੀ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇਸ
ਭਗਵਤੀ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ । ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇ ਇੰਦਰ ਡਰ ਗਏ ।

ਵੇਖੋ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੧੧੮, ੧੧੯

“ਗੁਰਵਾਕ” ਡਰਯੋ ਚਾਰ ਬਕਤ੍ਰੰ, ਟਰਯੋ ਦੇਵਰਾਜੰ ॥
(ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ)

ਤੁਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦੈਂਤ ਕੰਪਯੋ ਤਿਨਣੰ ॥ (ਸ਼ਿਵਜੀ)

ਇਹ ਦੈਂਤ ਭਗਵਤੀ ਦੇਵੀ ਹਥੋਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਰਾਜ
ਦੇ ਕਰ ਆਪ ਅਲੌਪ ਹੋ ਗਈ । ਦੇਵੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਦਾ ਯਸ਼ਸ
ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਈ ।

ਇਹ ਇਤਹਾਸ ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡਕਾ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ
ਵਿਚ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨੇ ਪਰ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇਵੀ ਪਰਗਟ
ਹੋਈ ਸੀ । ਬਾਕੀ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਭਗਵਤੀ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਦਸੀ ਹੈ ।

ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਭਗਵਤੀ ਸੁਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭਗਵਤੀ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਭਗਾਉਤੀ ਨਹੀਂ (ਸੁਪਰੀਮ ਪਾਵਰ ਨਹੀਂ ਹੈ)

ਭਗਾਉਤੀ ਕੌਣ ਹੈ ? ਜਿਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਬਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸ਼ੰਕਰ ਆਦਿ ਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

“ਗੁਰਵਾਕ” ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਈ ਜਿਨਿ ਸਿਗਰੀ ਸਬ ਸਰਿਸ਼ਟ ਉਪਾਈ
ਉਹੋ ਭਗਾਉਤੀ, ਭਵਾਨੀ, ਨਿਰਾਅਕਾਰ, ਸਰਬ ਸਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਨਾਮ

1 ਦੁਰਗਾ	15 ਕਾਲੀ
2 ਦੁਰਗ ਪਾਰਾ	16 ਕਾਲਕਾ
3 ਮੰਗਲਾ ਮਿਰੜਾਨੀ	17 ਅੰਬਕਾ ਕੋਸ਼ਕੀ
4 ਅਸ਼ਟ ਭੁਜੀ	18 ਜਗਦੰਬਾ
5 ਸਿੰਘ ਰਾਣੀ	19 ਸਿੰਧ ਕਾਲੀ
6 ਧਵਲਾ	20 ਗੁਰੀ ਗੌਰਜਾ
7 ਸ਼ਿਵਾ	21 ਗੌਰਾ
8 ਗਿਰਜਾ	22 ਕਾਮ ਗਾਮੀ ਗੋਪਾਲੀ
9 ਧਰਨੀ	23 ਪਿਲੰਗੀ
10 ਮਨ ਕੀ ਹਰਨੀ	24 ਪਵਿੰਗੀ (ਘੋੜ ਸਵਾਰ)
11 ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ	25 ਭੜਿੰਗੀ
12 ਚਮੁੰਡਾ	26 ਭੀਮ ਰੂਪਾ
13 ਚੰਡੀ	27 ਲੋਕ ਮਾਤਾ
14 ਚੰਡਕਾ	28 ਭਵਾਨੀ

29 ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਵਿਤਰੀ
 30 ਬਬਰ ਦਾਤਾ
 31 ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ
 32 ਮੰਗਲਾ ਕਾਲੀ
 33 ਭਦਰ ਕਾਲੀ
 34 ਧਾਤਰੀ
 35 ਕਪਾਲਨੀ
 36 ਸਵਾਹਾ

37 ਸਵਾਧਾ
 38 ਗੌਰੀ
 39 ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰੀ
 40 ਸ਼ਿਵਦੂਤੀ
 41 ਸ਼ਾਰਧਾ ਭਵਾਨੀ
 42 ਚੰਦਰ ਹਾਸ
 43 ਈਸ਼੍ਵਰੀ

ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਮਾਰਕੰਡਾ ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸਿੰਧ ਕਾਲੀ ਸੀ ।
 (ਵੇਖੋ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੬੫)

“ਗੁਰਵਾਕ” ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕਾਲੀ ਗਰਜੀ ਕਰਾਲੰ ॥

ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਭੁਜੀ ਵੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਆਂਦਾ ਹੈ : ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੮

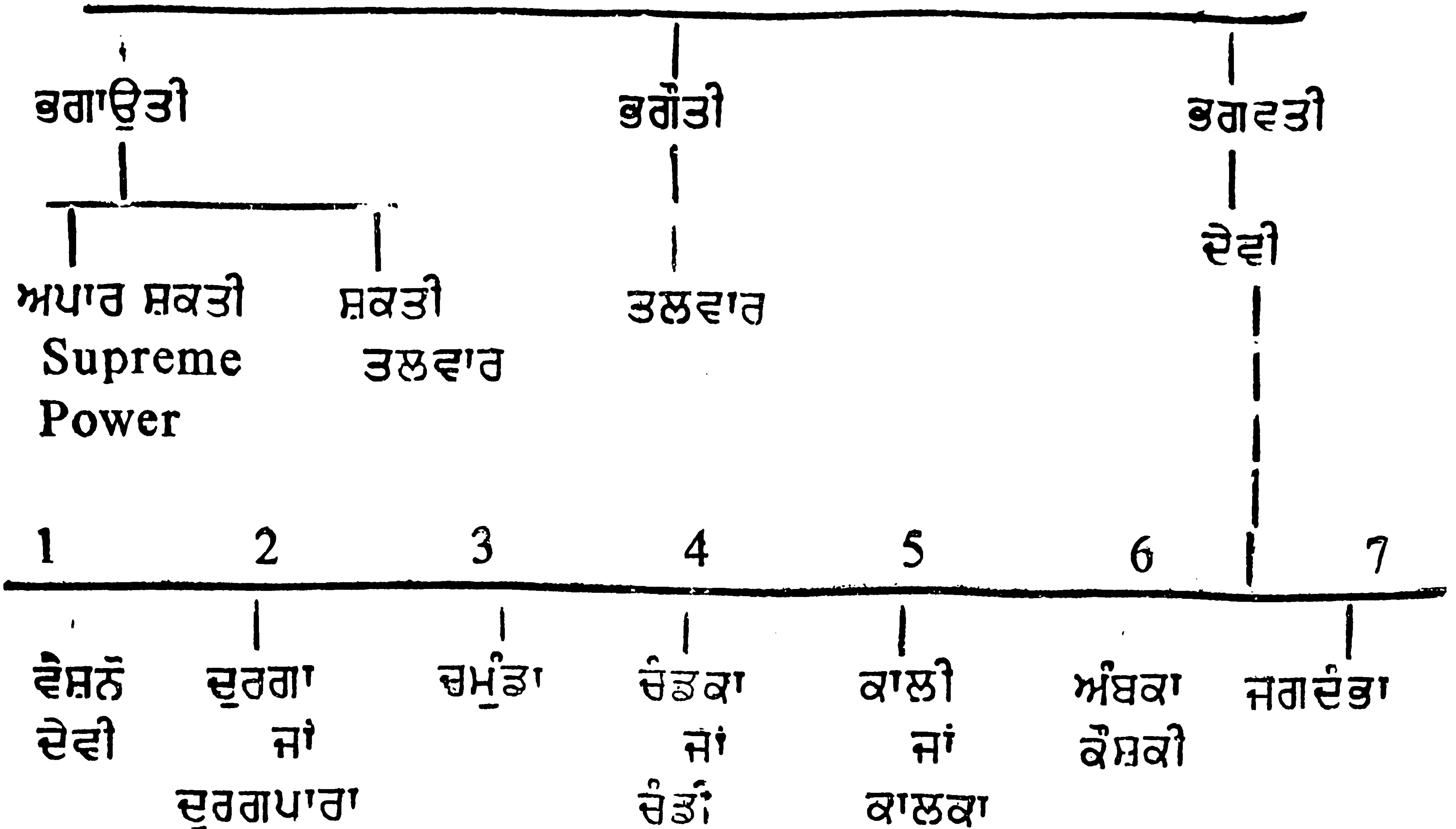
“ਗੁਰਵਾਕ” ਅਸਟ ਕਰਨ ਮਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਸੈਨਾ ਦਈ ਸੰਘਾਰ ॥

ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਨ ਵਿਚ ਭਗੋਤੀ ਪਦ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਰੂਪ ਮੰਨੇ ਹਨ ।
 ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਵਖ ਹਨ :

1	ਭਗਾਉਤੀ	—	ਬਰਛੀ	✓
2	ਭਗੋਤੀ	—	ਤਲਵਾਰ	✓
3	ਭਗਵਤੀ	—	ਦੇਵੀ	✓

ਭਗਉਤੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਤਿੰਨ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ ।

ਉਸ ਭਗਉਤੀ (Supreme Power) ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਇਕਲੀ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਪਾਸੋਂ ਲਖਾਂ ਅਰਬਾਂ ਅਸੁਰਾਂ ਦਾ ਬਧ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ।

“ਗੁਰਵਾਕ” ਬਬੀਂ ਕੁਦਰਤੇ ਨੇਕ ਯਜ਼ਦਾਨਿ ਪਾਕ
ਕਿ ਅਜ ਯਕ ਬਦਾਹ ਲਕ ਰਸਾਨਦ ਹਲਾਕ

(ਜਫਰਨਾਮਾ)

ਇਕ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਸਵਾਲੀਏ ਤਹਿਸੀਲ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (ਹਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਲੇਟ ਗਰੰਥੀ ੪੭ ਸਿਖ ਰੈਜਮੈਂਟ ਤੇ ਹੈੱਡ ਗਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਰੰਥ ਦਸਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ਨੰ. ੧੫੯ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮੀਂ ਰਾਣੀ ਇਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੀਂ ਰਾਮਾਂ ਵੀ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਸਨ । ਇਹ ਟੁੱਟਪ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਉਤਰੀ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਆਣ ਕੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ । ਇਹ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਤੇ ਮੈਥੇ ਦੋਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੜਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਵੀ ਵੀ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪੈ ਸਨ ।

ਸੁੰਤ, ਨਿਸੰਤ ਤੇ ਮੋਖਾਸੁਰ ਹਿਠਾਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਦਸੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਨਾਂ ਕਠਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੀ ਦੇਵੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ੮੪ ਸਿਧ, ੯ ਨਾਥ ਤੇ ੭ ਦੇਵੀਆਂ ਮਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਹੈ।

“ਗੁਰੁਵਾਕ” ਚਉਰਾਸੀਹ ਸਿਧ ਬੁਧ ਤੇਤੀਸ ਕੋਟ ਮੁਨਿ ਜਨ ॥

ਚਾਹਹਿ ਹਰ ਜਉ ਤੇਰੇ ਨਾਉ ॥

ਭਗਵਤੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ ਰੂਪ ਵਟਾਂਦੀ ਗਈ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਰਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇਵਤਾ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦਾ ਸਮਾਜ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

“ਗੁਰੁਵਾਕ” ਏਕ ਮੂਰਤ ਅਨੇਕ ਦਰਸ਼ਣ ॥

“ ਨਮੋਂ ਏਕ ਰੂਪੰ ਅਨੇਕੰ ਸਰੂਪੇ ॥

ਸਿਖੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਤੇ ਭਗੌਤੀ ਦੋ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅੱਡ ਅੱਡ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਭਗਾਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ Supreme Power ਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਾਉਤੀ ਸਿਮਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ। ਇਹਥੇ ਭਗਾਉਤੀ (Supreme Power) ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ।

ਕਿਤੇ ਭਗਾਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਭਗਤ ਦੇ ਲਏ ਹਨ।

“ਗੁਰੁਵਾਕ” “ਭਗਾਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤ ਕਾ ਰੰਗ”

“ਸੋ ਭਗਉਤੀ ਜੋ ਭਗਵੰਤੈ ਜਾਨੈ”

“ਭਗਾਉਤੀ ਮੁੱਦ੍ਰਾ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ”

ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥ ਭਗਤ ਦੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ।

ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦੇ । ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਗਾਤਰੇ ਤੇਗਾ ਪਵਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਇਹ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ।

“ਵਾਕ” “ਨਾਉ ਭਗਉਤੀ ਲੋਹਿ ਘੜਾਯਾ”

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਓਹ ਭਗਉਤੀ ਤੇਗਾ ਜੋ ਲੋਹੇ ਦਾ ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਗਾਤਰੇ ਪਾਇਆ ਸੋ ਇਹਥੇ ਭਗਉਤੀ ਨਾਮ ਤੇਗੇ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ “ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ” ਵਿਚ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ
ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ

—ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦—

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿਰਾ ਆਕਾਰ ਸਰਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ (Supreme Power) ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਉਸ (Supreme Power) ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
ਇਹਥੇ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

“ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ ਪੜ”

ਗੁਰੁਵਾਕ ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਦੁਰਗ ਸਾਹ ਵਾਰ ਜਗਾਨਿ ਭਾਰੀ ॥

ਲਾਈ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੋ ਰਤੁ ਪੀਐ ਪਿਆਰੀ ॥

ਸੁੰਭ ਪਲਾਣੋ ਡਿਗਿਆ ਉਪਮਾਂ ਬੀਚਾਰੀ ॥

ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਏਹਥੇ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਕਰਕੇ ਤਰਜਮਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੇਵੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸੁੰਭ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ । ਏਹਥੇ ਏਹ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਭਗਉਤੀ (ਤਲਵਾਰ) ਲੈ ਕੇ ਸੁੰਭ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ । ਏਹਥੇ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਦਸਮ ਧਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਅਰਥ (ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ, ਸਗਲ ਸੰਘਾਰ ਕਰਤਾ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਮੰਨ ਕੇ ਤੇਗ ਤਲਵਾਰ ਨਾਮ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ (ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ) ਵਿਚ ਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਜਗਨ ਨਾਥ, ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ, ਰਿਪ ਖੰਡਨ ਭਗਵਤੀ, ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ ਏਹ ਸਭ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਖੜਗ ਰੂਪ ਕਲਪਨਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਕਾਲ ਤੁਹੀਂ ਕਾਲੀ ਤੁਹੀਂ ਤੁਹੀਂ ਤੇਗ ਅਰ ਤੀਰ ॥

ਤੁਹੀਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੀਤ ਕੀ ਆਜ ਤੁਹੀਂ ਜਗਬੀਰ ॥੫॥

ਸ਼ਸਤਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਹੋ ਅੰਤ ਦਮਨ ਪਦ ਭਾਖ ॥

ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗ ਨਾਥ ਕੇ ਜਾਨ ਹਿਰਦੈ ਮੇ ਰਾਖ ॥ (੨੯)

ਰਿਪ ਖੰਡਨ; ਮੰਡਨ ਜਗਤ ਖਲ ਖੰਡਨ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਤਾ ਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀਏ ਜਹਿ ਸੁਣ ਦੁਖ ਟਰ ਜਾਹਿ ॥ (੩੩)

ਭੂਤਾਂਤਕ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਭਵਹਾ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਭੈ ਹਰਨ, ਸਭ ਕੋ ਕਰ ਕਲਯਾਨ ॥ (੩੬)

ਕਰਤਾ ਮਾਨ ਹਿੰਦ ਵੀ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਥ ॥

ਲਏ ਭਗਉਤੀ ਨਿਕਸ ਹੈ ਆਪ ਕਲੰਕੀ ਹਾਥ ॥ (੪੬)

ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਖੜਗ (ਤਲਵਾਰ) ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਇਉਂ ਹੈ।

ਯਥਾ

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਭਗਉਤੀ ਅਸਤੋਤਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਧਯਾਯ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਭਗਉਤੀ ਨਾਮ ਖੜਗ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਨ੍ਰਹੀਂ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਭੀ ਏਸੇ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ

ਅਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਤਬਕ ਅਰ ਤੀਰ ॥

ਸ਼ੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਏਹੀ ਹਮਾਰੇ ਪੀਰ ॥ (੨)

ਅਸ ਕਿਰਪਾਨ, ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਸੈਫ ਤੇਗ ਤਲਵਾਰ ॥

ਰਛ ਕਰੋ ਹੰਮਰੀ ਸਦਾ ਕਵਚਾਤਿਕ ਕਰ ਵਾਰ ॥ (੧੦)

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਅਰ ਸਾਰੰਗਾਰ ਜਾਹਿ ਨਾਮ ॥

ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਚਿੱਤ ਬਸੋ ਸਦਾ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ ॥ (੨੭)

ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿਰਾ
ਆਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ
ਸਾਜ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ (ਖੜਗ ਤਲਵਾਰ) ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ,
ਬਿਸ਼ਨ ਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਆਦਿ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

—ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ—

ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਾਜ ਕੇ ਜਿਨ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਉਪਾਯਾ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜ ਕੁਦਰਤੀ ਦਾ ਖੇਲ ਰਚਾਯ ਬਨਾਯਾ ॥

“ਜਿਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮੰ ! ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਮੰ”

ਨਮਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋਉ ਕਰੋ ਸੁਹਿਤ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥

ਪੂਰਨ ਕਰੋ ਗੰਥ ਇਹ ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥ (ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ)

ਦਸੰਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ,
ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ,

ਨਾ ਰੂਪੰ, ਨਾ ਰੇਖੰ, ਨਾ ਤਾਤੇ, ਨਾ ਮਾਤੇ

ਨਾ ਜਾਤੇ, ਨਾ ਪਾਤੇ ॥

ਸਵਯੈ “ਦੇਹ ਬਿਹੀਨ ਸਨੇਹ ਸਭੋ ਤਨ ॥”

ਐਸੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ
ਦੀ ਨਹੀਂ।

“ਦਬਸਤਾਨਏ ਮਜ਼ਹਬ” ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ ਕਿ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਸ (Supreme Power) ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਪਰ ਨਹੀਂ ਪਰੰਤੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ

ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਅਰਥ ਕੋਈ ਇਹ ਕਰੇ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਭੁਲ ਹੈ ।

—ਵੇਖੋ—

The Culture Heritage of India Vol III Page 417.

The Precise nature of the undentity of Siva Sakti has been a matter of considerable mata phyzical discu-ssion Bhaskar Araya, Ramisbvara, Laksmidhara and other writers and Commentators have stoutly defended the non duality of *Siva Sakti* vis a—vis the Mayavada position as regards Brahman and its Maya.

Sakti is distinguishable from Siva only in theore-tical and conventional analysis but in realization, she is indentical with Siva Hence if Siva is sat (being in itself) Sakti is sat (being in itself as power to be such) if Sive is Cit (Pure and perfect consciousness) Sakti is Cit (consciousness as power) and if Siva is Ananda (perfect Bliss) Sakti is Parmananda Sandoha Rupa and Parmananda Lahari. (the very Soul as Anand and its 'wave' of absolute play) If Siva is Brahman, she is Brahmayi should this relation be called Advaita (Non daulity) or not ?

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਕ ਹੀ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਉਹ ਹੀ ਮਾਂ ਹੈ । ਉਹ ਹੀ ਬਾਪ ਹੈ । ਉਹ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ । ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਦੇਖੋ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ

“ਲਏ ਭਗਾਉਤੀ ਨਿਕਸ ਹੈ ਆਪ ਕਲੰਕੀ ਹਾਥ”

ਜੇਕਰ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਕਰਕੇ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਣੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਯੁਧ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ ਕਿੰਨੀ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ ।

ਏਥੇ ਵੀ ਸਾਫ ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਅਰਥ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਭਗਉਤੀ (ਤਲਵਾਰ, ਖੜਗ) ਹਥ ਵਿਚ ਪਕੜ ਕਰ ਯੁਧ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ । ਸੋ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਦੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪੁਸਤਕ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਦਾ ਮੁਸਾਫਰ ਦੇ ਲੇਖਕ ਰਣਬੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ: 117 ਪਰ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਦੇ ਲਏ ਹਨ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਅਰਥ ਹਨ । ਉਹ ਵੀਰ ਜੀ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁਤਾਲੇ ਕਰਨ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਭਗਵਤੀ ਹੀ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ । ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਇਸ ਨਿਰਨੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਗਵਤੀ ਦੇਵੀ ਆਪ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਪਰੇਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਕਈ ਵੀਰ ਇਹ ਢੁੱਚਰ ਡਾਂਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਬਦ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਹੀ ਬੋਧਕ ਹੈ । ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ । ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਤੇ ਭਗਵਤੀ ਇਕ ਤਰਾਂ ਹੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਇਸ ਨਿਰਨੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਦਾਸ ਇਹ ਸਿਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਬਦ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਅਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਗਉਤੀ ਗੁਰ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਵਡਾ ਸਬੂਤ ਸੁਣੋ ਇਕ ਖਾਸ ਬੀੜ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਅਸਤੋਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

— ਭਗਉਤੀ ਅਸਤੋਤਰ —

1 ਨਮੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਬਢੈਲ ਸਰੋਹੀ ॥

ਕਰੇ ਏਕ ਤੇ ਦਵੇ ਸੁਭਟ ਹਾਥ ਸੋਹੀ ॥

ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹਨ ਕਿ ਭਗਉਤੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹੈ । (ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਭਗਉਤੀ ।

- 2 ਨਮੋਂ ਲੋਹੇ ਕੀ ਪਤਰਕਾ ਝਲਝਲੰਤੀ ।
ਨਮੋਂ ਜੀਵ, ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀ ਜਿਉਂ ਬਲੰਤੀ ।
- 3 ਮਹਾਂ ਪਾਨ ਕੀ ਬਾਨ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗੀ ।
ਭਿਰੇ ਸਾਮੁਹੇ ਮੋਖ ਦਾਤੀ ਅਭੰਗੀ ।
- 4 ਨਮੋਂ ਤੇਗ, ਤਲਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੱਗ ਖੰਡਾ ।
ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਹ ਰੁਪਾ ਬਿਰੂਪਾ ਪ੍ਰਜੰਡਾ ।
(ਰੁਦ੍ਹ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰੋਧੀ ਦੇ ਹਨ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਹੀਂ ।)
- 5 ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਖੰਡਾ ਦੁਖੰਡਾ ਦੁਧਾਰਾ ।
ਮਹਾਂ ਸਤ੍ਰ ਬਨਕੋ ਮਹਾਂ ਭੀਮ ਆਰਾ ।
- 6 ਮਹਾਂ ਕਾਲਕਾ ਕਾਲ ਕੇ ਕਾਲ ਹੰਤੀ ।
ਮਹਾਂ ਅਸਤ੍ਰ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੀ ਸਤ੍ਰ ਹੰਤੀ ।
- 7 ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੀ ਲਾਟ ਵਿਕਰਾਲ ਭੀਮੰ ।
ਬਹੀ ਤੱਛ ਮੁੱਛ ਕਰੈ ਸ਼ਤਰ ਕੀਮੰ ।
- 8 ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਕੀ ਤੇਜਤਾ ਤੇਜਵੰਤੀ ।
ਪਰਜਾ ਖੰਡਨੀ ਚੰਡਨੀ ਸਤ੍ਰ ਹੰਤੀ ॥
- 9 ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਿਦਯਾ ਮਹਾਂ ਭੀਰ ਰੂਪੰ ।
ਮਹਾਂ ਭੀਰ ਮੈ ਧੀਰ ਦਾਤੀ ਸਰੂਪੰ ।
- 10 ਤੂੰ ਹੀ ਸੈਫ ਪੱਟਾ ਮਹਾਂ ਕਾਟ ਕਾਤੀ ।
ਅਨੁਗ ਆਪਣੇ ਕੋ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਦਾਤੀ ।
- 11 ਜਊ ਮਯਾਨ ਜੇ ਬੀਰ ਤੋ ਕੋ ਸਤ੍ਰ-ਕੋ ।
ਪਰਲੈ ਕਾਲ ਕੇ ਸਿੰਧ ਬੱਕੇ ਕਤ੍ਰ-ਕੋ ।

12 ਧਸੈ ਖੇਤ ਮੇਂ ਹਾਥ ਲੈ ਤੋਹਿ ਸੂਰੇ ।

ਭਿਰੇ ਸਮੁਹਿ ਸਿੱਧ ਸਾਵੰਤ ਪੂਰੇ ।

(ਇਥੇ ਵੀ ਅਰਥ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।)

13 ਸਮਰ ਲਾਮੁੰਹੇ ਸੀਸ ਤੋ ਪਹਿੰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ।

ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਹੈਵ ਅਉਤਰੇ ਰਾਜ ਪਾਵੇ ।

14 ਮਹਾਂ ਭਾਵ ਸੇ ਜੋ ਕਰੇ ਤੋਰ ਪੂਜੇ ।

ਸਮਰ ਜੀਤ ਕੈ ਸੂਰ ਹੈਵ ਹੈ ਅਦੁਜੇ ।

15 ਤੁਜੈ ਪੂਜ ਹੈ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਛੱਤਰੀ ।

ਮਹਾਂ ਖੜਗ ਧਾਰੀ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਅਤਰੀ ।

(ਬਨੇ ਠਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਛੱਤਰੀ ।)

16 ਪੜ੍ਹੈ ਪ੍ਰੀਤ ਸੇ ਪਰਾਤ ਅਸਤਰੋਤ ਯਾਂ ਕੋ ।

ਕਰੈ ਰੁਦ੍ਰ ਕਾਲੀ ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਂ ਕੋ ।

(ਬਿਵ ਜੀ ਤੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ)

17 ਰੁਦ੍ਰ ਮੰਜਨੀ ਬਿੰਜਨੀ ਹੈ ਸਗੋਤੀ ।

ਸਦਾ ਜੈ ਸਦਾ ਜੈ ਸਦਾ ਜੈ ਭਗਉਤੀ ।

(ਰੁਦ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ ਲਹੂ ਦੇ ਹਨ, ਮੰਜੁਨੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬਿੰਜਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਗੋਤੀ—ਸੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ)

18 ਸਦਾ ਦਾਹਨੈ ਦਾਸ ਕੋ ਦਾਨ ਦੀਜੈ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਰੱਖ ਕੀਜੈ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਮਨੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਭਗਉਤੀ (ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ) ਨੂੰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਐਸੀ ਭਗਉਤੀ (Supreme Power) ਨੂੰ ਹੀ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਆਦਿ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭਗਉਤੀ ਅਸਤੰਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੁਦ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਅਠਵੀਂ ਸਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਰੁਦਰ ਰੂਪਾ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਅੱਤ ਕਰੋਦੀ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਗਰਾਮਰ ਵਿਚ ੯ ਰਸ ਹਨ। ਬੀਰ ਰਸ, ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਤੇ ਰੁਦਰ ਰਸ ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਦਰ ਰਸ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਤੀਸਵੀਂ ਲਾਈਨ (32) ਵਿੱਚ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਕਰ ਰੁਦ੍ਰ ਕਾਲੀ ਇਥੇ ਅਰਥ ਹਨ ਰੁਦਰ ਦੇ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਕਾਲੀ ਦੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਤੇਤੀਸਵੀਂ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ (ਰੁਦ੍ਰ ਮੰਜਨੀ, ਬਿੰਜਨੀ) ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ। ਰੁਦ੍ਰ ਭਾਵ ਲਹੂ ਨਾਲ, ਮੰਜਨੀ (ਭਾਵ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ) ਬਿੰਜਨੀ (ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਹੋਈ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਵੀਰ ਰੁਦਰ ਦੇ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵ ਜਾਂ ਰੁਦਰ ਰਸ ਦੇ ਹੀ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਿਤੇ ਅਧਾਰ ਸ਼ੁਕਤੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਗੁਰਵਾਕ

ਕਵਚ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਕਹੋ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ ॥

ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਕਿਰਪਾਨ ਕੇ ਚਾਨ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਲੇਹੁ ॥

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੭੧੮)

ਸੋ ਕਿਤੇ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਦੁਰਸਤ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵੰਡਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਝੇ ਨਾਲ ਲਿਖੀ

ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭਗੌਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਲਗ ਪਈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਤੁਛ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਜੀ ਸਹਾਇ । ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਹੋਏ (Supreme Power) ਨੂੰ ਧਿਆ ਕੇ, ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਲਏ ਹਨ । (ਭਾਵ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸਰੇਸ਼ਟ (Supreme Power) ਮੁਖਾਤਬ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ । ਸਰਬ ਸਰੇਸ਼ਟ ਤਲਵਾਰ ਜੋ ਗੁਰੂ, ਗਰੀਬ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਰਮ ਰਖਸ਼ਕ ਹੈ । ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਪ੍ਰਥਮ= ਸਰਬ ਸਰੇਸ਼ਟ) ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੀ ਵਧੀਆ, ਸੋਹਣੀ ਮਿਆਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਕਈ ਵੀਰ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨ (ਭਗੌਤੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆ ਲੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਵੇਖੋ ਤੇ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹੋ ਉਸ ਵਿਚ ਭਗੌਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਭਗਵਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਲਏ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਭਗੌਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ।

ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਦੇ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਅਰਦਾਸ ਪ੍ਰਥਮ ਭਗੌਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹੋਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਬ ਸਰੇਸ਼ਟ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ, ਖੜਗ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਭਗਉਤੀ (Supreme Power) ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ੯ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਭਗਵੰਤ ਭਾਵ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਭਗਤ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ :

ਗੁਰਵਾਕ

ਭਗਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤ ਕਾ ਰੰਗ ॥

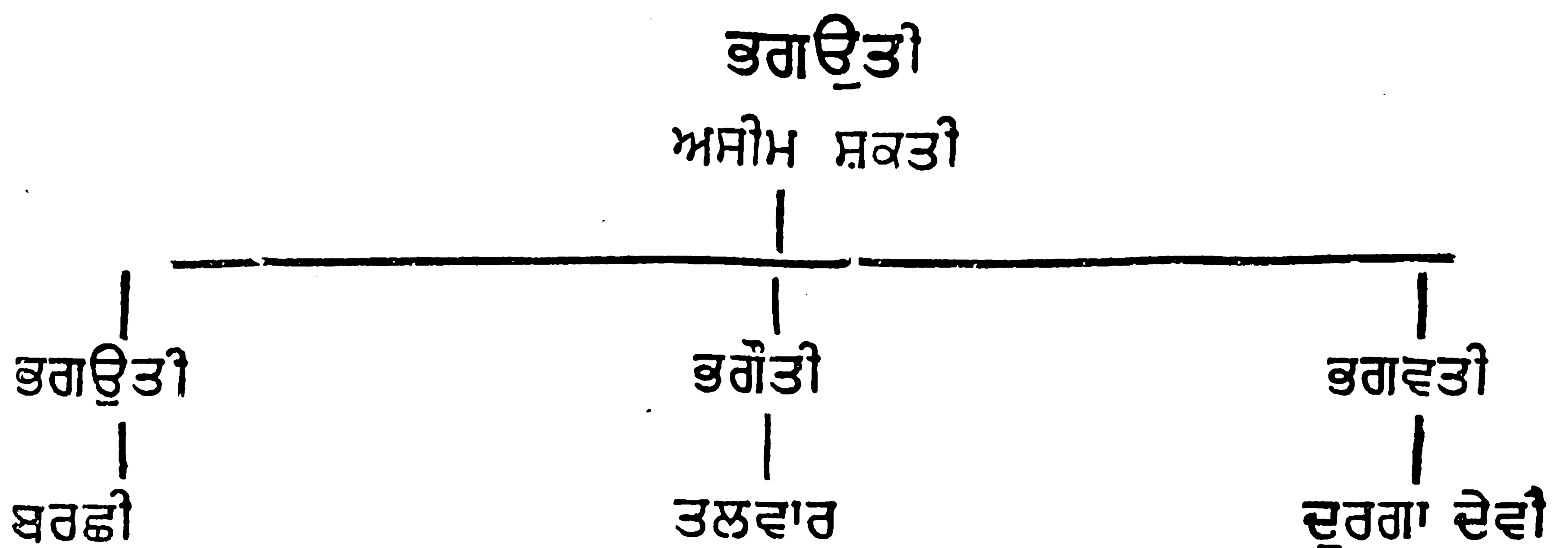
ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਦੁਸ਼ਟ ਕਾ ਸੰਗ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗ ਪਾਪਾਂ ਮਲ ਖੋਵੈ ॥

ਤਿਸ ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਮਤਿ ਉਤਮ ਹੋਵੈ ॥

ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਭਗਤ ਦੇ ਵੀ ਲਏ ਹਨ ।
ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ੧ੳ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ । ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ਵਾਰ
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਿਖੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।
(ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੧੧੯) ।

ਪਰ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉੜੇ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਭਗਉਤੀ ਨਹੀਂ
ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਬੁਤਪੁਸਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ
ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਭਗਉਤੀ (ਬਰਛੀ) ਨੂੰ
ਕੇਵਲ ਹਥਿਆਰ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਨੰ: 2 ਭਗੌਤੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ
ਸ਼ਸਤਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਗਉਤੀ ਤੇ ਭਗੌਤੀ ਦੀ ਲੋੜ
ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਭਗਵਤੀ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਤੇ ਜੋਤ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜੋ ਅਜ
ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਦੀ ਇਸ ਵੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ
ਕਿਸੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਭਗਉਤੀ (ਬਰਛੀ) ਤੇ ਭਗੌਤੀ (ਤਲਵਾਰ) ਏਹ
ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੀ ਬਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਹਾਰ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੇ
ਅਸੁਰਾਂ ਦਾ ਬਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਭਗਉਤੀ ਤਿਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ
ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਅਸ਼ੀਮ ਸ਼ਕਤੀ

ਭਗਉਤੀ	ਭਗੌਤੀ	ਭਗਵਤੀ
(1) ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ		
(2) Supreme Power	ਤਲਵਾਰ	ਦੇਵੀ
(3) ਖੜਗ	ਚੰਦਰਹਾਸ	
(4) ਤੇਗਾ	ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ	
(5) ਤਲਵਾਰ	ਪੰਨਾ ੮੨	

ਪਿਛੇ ਅਸੀਂ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ (ਭਗਉਤੀ) ਨੂੰ ਖੜਗਧਾਰੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਕੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਐਸੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਹੜੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਕ ਮੁਬਾਰਕ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਅਰਸ਼ਾਦ ਫੁਰਮਾਇਆ ਜੋ ਵਾਕ ਦਵਾਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

ਪਰਗਟ ਚੰਡਕਾ, ਖੰਡਕਾ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨੀ।

ਦਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀ ਏਹੋ ਜਵਾਲ ਬੰਮਨੀ।

ਰਹਿ ਮਿਯਾਨ ਮਧਗੰ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਟ ਘਾਵੇ।

ਏਹੀ ਰੂਪ ਜਵਾਲਾ ਭਵਾਨੀ ਕਹਾਵੇ।

ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਵੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਗਉ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਬਰੈਹਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਲਵਾਰ ਰੂਪੀ ਦੇਵੀ ਮਿਯਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਭਵਾਨੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਕਤ ਜਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਦੇਵੀ ਹੈ।

ਮੂਲ ਸਿਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦੁਕਾਲੰ ਪਰਣਾਸੀ ਦਿਆਲੰ ਸਰੂਪੇ ॥
ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥

ਫਿਰ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਜਦ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤੇ ਜਾਲਮ ਹਾਕਮ ਬਹੁਤ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਏਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਭਗਉਤੀ ਤੇ ਭਗੌਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ (ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਭਗਉਤੀਆਂ ਪੋਹਨ ਕੇ ਤੁਰਕ ਦਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨਕੇ ਭਗੌਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ (ਭਾਵ ਬਲਰੂਪ) ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ।

ਜੋ ਵੀਰ ਤੇ ਵਿਧਵਾਨ ਸਜਨ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਰਮਾਨ ਦੇਕੇ ਸਿਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਓਹਨਾਂ ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵਡੀ ਭੁਲ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪਰਮਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

(2) "ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਆਰਾਧੀ"

(3) ਦੁਰਗਾਪਾਠ ਬਣਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆਂ।

ਫੇਰਿ ਨਾ ਜੂਨੀ ਆਇਆ ਜਿਨ ਇਹੁ ਗਾਇਆ !

ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਮਾਨ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਕੰਡਾ ਪੁਰਾਨ ਵਿਚੋਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਅਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹੁਣ ਸੂਝ ਤੇ ਬੂਝ ਨਾਲ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਰਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਅਪਾਰਸ਼ਕਤੀ "ਭਗਉਤੀ" ਨਿਰਾਅਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਕਿਡੀਆਂ ੨ ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਹਸਤੀਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ ਇੰਦਰ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸਮੇਟ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਦੇਂਤ ਮੈਹਖਾਸੁਰ ਅਤੇ ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਜਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਵਰਗੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗਿਰਨੇ ਨਾਲ ਲਖਾਂ ਅਸੁਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕਰ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ

ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਉਸ ਭਗਉਤੀ (Supreme Power) ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਭਗਵਤੀ (ਦੁਰਗਾ) ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਨਿਆਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਨਿਆਂ ਹੈ।

“ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ”

ਤੈਂਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਇਆ।

ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਕਰਾਇਆ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਮਾਨ

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ।

ਇਹ ਇਉਂ ਪੜਿਆ ਜਾਏਗਾ:

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲ ਅਰਾਧੀ। ਪੁਕਿੰਡਾ ੭

ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਲ (ਈਸ਼ਵਰ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਨਹੀਂ।

ਤੀਜਾ ਪ੍ਰਮਾਨ

ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਬਨਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆਂ।

ਫੇਰਿ ਨ ਜੂਨੀ ਆਇਆ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਗਾਇਆ।

ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਧ ਇਹ ਹਨ :

ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਏ ਹਨ ਕਿ ਮਾਰਕੰਡਾ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਸਪਤਸਤੀ (ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ) ਜੋ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੂਨਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਂਦਾ ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਇਹ ਉਲਥਾ ਹੈ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਵੀਰ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਣ।

ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮੂਲ ਸੋਮਾਂ ਮਨਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਬੱਲ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਤੇ ਕੰਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ

ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲ ਰਾਮ ਲੈ ਨਾਲਿ ਬਾਣਾ ਦਹ ਸਿਰੁ ਘਾਇਆ ।
ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੰਸੁ ਕੇਸੀ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ ।
ਮੈਲਾਨਾ ਰੋਮ ਦਾ ਇਕ ਫਿਕਰਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬੜਾ ਢੁਕਦਾ ਹੈ ।

ਖੁਸ਼ ਤਰ ਆਂ ਬਾਸ਼ਦ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦਿਲਬਰਾਂ ।
ਗੁਫਤਾ ਆਇਦ ਦਰ ਹਦੀਸੇ ਦੀਗਰਾਂ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਪਾਕੇ ਕਰਨੀਆਂ ਠੀਕ
ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਪਰਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਬਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ
ਪ੍ਰੀਤਮ (ਭਗਉਤੀ) ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ
ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਭੁਲ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ
ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਾਹ (ਈਸ਼ਵਰ ਮਿਲਾਪ) ਦਾ ਦਸਦੀ ਹੈ ।

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(1) ਪ੍ਰਭਜੂ ਤੋਂ ਕਹਲਾਜ ਹਮਾਰੀ

ਸਿਧੀ ਗਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ
ਹੋ ਰਹੀ । ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ।

(2) ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਬਿਨੁ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕ੍ਰਿਤਮ ਮਾਨੋ ॥

ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਬਨਾਸੀ ਤਹਿ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਨੋ ॥

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਰੋਲ ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ
ਪਰੇਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ।

ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਈ ਕਰਤਾਰ ॥

ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨੰਤ ਮੂਰਤਿ ਗੜ੍ਹਨ ਭੰਜਨ ਹਾਰ ॥

ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ

ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ (ਕਾਲ ਹੀ ਆਪ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ) ਕਿਸੀ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮਰਥ ਹੈ ।

ਰਾਗ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋ ਨ ਚਿਨਾਰ (ਪਛਾਨ)

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਨ । ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪੂਜਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਕਹਾ ਭਇਓ ਜੋ ਅਤ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕਰ ਬਹੁ ਬਿਧ ਸਿਲਾ ਪੁਜਾਈ ॥
ਸਿਲਾ=ਪੂਜਨ ਵਾਲਾ ਪਥਰ (ਠਾਕਰ)

ਪਰਾਨ ਥਕਿਓ ਪਾਹਿਨ ਕਹ ਪਰਸਤ ਕਛੁ ਕਰ ਸਿਧ ਨਾ ਆਈ ॥
ਅਛਤ ਧੂਪ ਦੀਪ ਅਰਪਤ ਹੈ ਪਾਹਨ ਕਛੁ ਨ ਖੇਹੈ ॥
ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਸਿਧ ਹੈ ਰੇ ਜੜ ਤੋਹਿ ਕਛੁ ਬਰ ਦੇਹੈ ॥
ਜੋ ਜੀਯਾ ਹੋਤ ਤੋ ਦੇਤ ਕਛੁ ਤੁਹਿ ਕਰ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰ ॥
ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨ ਯੋ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ ॥

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰਾਣੀ ਜੋ ਬੁਤਾਂ ਦੇ ਤੇ ਪਿਪਲਾਂ, ਬੋੜਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਖਾਤਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਪੂਜਨ ਵਾਲਿਓ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਵੇਖੋ ਜਿੰਨਾਂ ਬੇਅੰਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕਰ ਪਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਪਰਾਪਤੀ ਕੁਛ ਨਾ ਹੋਈ । ਬੜੀਆਂ ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਧੂਪਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਪਰ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਛ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੋ ਤੇ ਇਸ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਸਵਾਮੀ (ਈਸ਼ਵਰ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ । ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ :
ਅਗਨੀ ਦੇਵ ਦੂ ਜਾਤੀ ਨੰਮ ॥
ਮੁਨੀ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਦੇਵਤਾ ॥
ਪ੍ਰਿਤਮਾਂ ਸੁ ਅਲਪ ਬੁਧ ਨੰਮ ॥
ਸਵਤੱਰੀ ਵਿਧਤਾਤੀ ਮਾਤਮਾ ॥

੭ ਬ੍ਰਹਮਨ ਕਾ ਗੁਰੂ ਅਗਨੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਣ ਕਦੀ ਵੀ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਵ ਨਹੀਂ
 ਹੋਗਾ। ਜਿਸ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਉਹ ਹੀ ਹੈ।
ਥੋੜੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬੁਤ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਕਹਿ
ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।
 ਗਿਆਨਵਾਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ
 ਅਗਲੀ ਮੰਜਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ
 ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਨਾ ਚੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖੋਗੇ? ਇਹ ਆਖੋਗੇ ਕਿ
 ਇਹ ਬੱਚਾ ਨਾਲਾਇਕ ਹੈ। ਨਾਸਤਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬੁਤ ਪੂਜਕ ਚੰਗਾ। ਪਰ ਬੁਤ ਪੂਜਕ
 ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਮੰਜਲ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ
 (ਈਸ਼ਵਰ ਪੂਜਾ) ਬ੍ਰਹਮਨ ਮੱਤ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਐਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰੋਇਆ ਹੈ ਕਿ
 ਕੋਈ ਧਰਮ ਐਸਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜੋ ਬੁਤ ਪਰਸਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਖੁਭਾ ਹੋਵੇ
 ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ, ਈਸਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ
 ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ, ਚੰਦਰਮਾ, ਸਿਤਾਰੇ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਭ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਹੀ
 ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਪਰ ਦਸੰਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
 ਹੋੜਿਆ ਹੈ।

ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਉਬਾਰ ਨ ਸਕਹੈ ਜਾ ਕਰ ਨਾਮ ਰੱਟੈ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਸਸਿ ਤੇ ਬਸਿ ਕਾਲ ਸਬੈ ਹੈ।

ਗੁਰੂਦੇਵ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਤਪੀ
 ਤਪੀਸਰਾਂ, ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਮਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਕਿਥੋਂ
 ਮੌਤ (ਕਾਲ) ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨ ਧੋ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ ॥

ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਚੰਪਈ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਅੰਤੁ ਨਹੀਂ ਪਾਇਓ, ਨੇਤ ਨੇਤ ਮੁੱਖ ਚਾਰ ਬਤਾਇਓ ॥

ਕੋਟ ਇੰਦਰ, ਉਪ ਇੰਦਰ ਬਨਾਏ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਵਰਗੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਆਂ ਹਨ । ਅਨੇਕਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸਮੇਟ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਜਾ ਕਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਨੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਆਪ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਬੈਠੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਦੀ ਕਿਸੀ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹਸਤੀ ਹੈ । ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਇ ਇਸ ਵੱਲ ਕਿਸੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੋ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੰਮਤੀ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ **ਤਮੋਂ ਸ਼ਕਤੀ** ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਤਮੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਬਧ ਕੇਦਾਰ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਪਰ ਇਕ ਅਸੁਰ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਧੜ ਕੇਦਾਰ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਪਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਪਾਲ ਜਾ ਗਿਰਾ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ । ਇਸ ਥਾਂ ਪਰ ਜਿਸਨੂੰ ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਆਖਦੇ ਹਨ ਧੜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ । ਨਿਪਾਲ ਵਿਚ ਸਿਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ । ਐਸੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਬੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋ ਕੇ ਈਸ਼ਵਰ ਪੂਜਾ ਲਈ ਪਰੇਰਦੇ ਹਨ : ਇਹਨਾਂ ਪਰਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜਾਂ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ । ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਿਸੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਤਿਕਾਰ ਸਭ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਤਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਤਸਬੀ ਪੂਜਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਵਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੇਵ ਲੋਕ ਮੇਂ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਤੂ ਮੁਝ ਮੇਂ ਧਿਆਨ ਲਗਾ, (ਮੁਜ ਭਾਵ ਈਸ਼ਵਰ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ

ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਦਰਸ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂਕਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਉਜੈਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਿਵ ਲਿੰਗ ਵੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪਣਾ ਵੀਰਜ ਅੰਗ ਵਿਚ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਿਆ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਬੂੰਦਾਂ ਬਾਹਰ ਗਿਰ ਗਈਆਂ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੁਤਰ ਜੰਮ ਪਏ। ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂਕਾਲ ਹੈ।

ਹੁੰਨ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਥੋਹੜੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ ਸਜਨ ਜਾਂ ਮੁਤਸਬੀ ਇਸ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਦਾ ਉਲਥਾ ਇਹ ਕਰੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀ ਵਡੀ ਭੁਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੇ

ਇਥੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੇ ਅਰਥ (ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹਨ)

ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਦੇ ਨਹੀਂ।

(ਗ: ਨ: ਭ: ੬੫)

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਵਰ ਮੋਹਿ ਐਹਿ॥

ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਆਮ ਲੋਕ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਿਵ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਦਿਓ ! ਜ਼ਰਾ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਸੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰੂ ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹਨ। ਅਰਥ ਹੋਣਗੇ ਹੇ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਬਖਸ਼ੋ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਮੜੀ ਮਸਾਨੀ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਸਿਧਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਲੜ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵ ਪੂਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵਯੇ

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ,

ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ॥

ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਆਵਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮਹਿ,
 ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਓ ॥
 ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ,
 ਕੋਊ ਮਿਰਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥
 ਕੂਰ ਕਿਰਯਾ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ,
 ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਇਓ ॥

‘ਪਾਏ’ ਪਰੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਜੜ ਪਾਹਨ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਹੀ ॥’

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਵਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ—ਚੜਦਾ ਪਾਸਾ । ਪਛਾਹ—ਪੱਛਮ ਵੱਲ
 ਲਹਿੰਦਾ ਪਾਸਾ । ਬੁਤਾਨ—ਬਹੁਤ, ਬੁਤ । ਪਸੁ—ਪਸ਼ੂ, ਜਾਨਵਰ । ਪਾਹਨ—ਪੂਜਾ
 ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ, (ਠਾਕਰ) । ਜੜ—ਪਿਪਲ ।

ਇਹਨਾਂ ਸੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪਥਰਾਂ ਭਾਵ ਠਾਕਰਾਂ
 ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਗਲੇ ਵਿਚ ਲਟਕਾਕੇ ਚੜਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਭਾਵ
 ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਜਲ ਚਾੜ੍ਹਨਾ, ਲੈਂਹਦੇ ਪਾਸੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣੇ, ਸਜਦੇ ਕਰਨੇ (ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ
 ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹੋ ਛਿਪਦੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਛਿਪਦੇ ਵੱਲ
 ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ।) ਕੋਈ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਕੋਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ,
 ਕੋਈ ਮੜੀਆਂ ਤੇ ਰੋਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਗਲਤ ਪਾਸੇ
 ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਈਸ਼ਵਰ ਪੂਜਾ ਗਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ, ਅਕਾਲ
 ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਈਸ਼ਵਰ, ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕਿਸੀ ਨੇ ਭੇਦ
 ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਐਸਾ ਰਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵ ਪੂਜ ਹੋ ਸਕਦਾ
 ਹੈ । ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਪਿਪਲਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਪਥਰਾਂ ਦੇ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ
 ਨਾ ਕਰੋ ।

ਮਨੋ ਭਜੇ ਨਹੀਂ ਮਾਨ ਤਜੇ ਨਹੀਂ ਭੇਖ ਸਜੇ, ਨਹੀਂ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਾਏ ॥

ਕੰਨ ਨ ਕੰਠੀ ਕਠੌਰ ਧਰ ਨਹੀਂ ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟੁ ਸਹਾਏ ॥

(ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੇਯੇ

ਤੀਰਥ ਨਾਨ ਦਇਆ ਦਮ ਦਾਨ ਸੁ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਅਨੇਕ ਬਿਸੇਖੇ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਜਮੀਨ ਜ਼ਮਾਨ ਸਬਾਨ ਕੇ ਪੇਖੇ ॥

ਪੈਉਨ ਅਹਾਰ ਜਤੀ ਜਤ ਧਾਰ ਸਬੈ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕੇ ਦੇਖੇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨ ਏਕ ਨਾ ਲੇਖੇ ॥

ਭਾਵ—ਇਨਸਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਡੰਬਰ ਕਰ ਲੈ ਪਰ ਉਸ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਡੰਬਰ ਵਿਅਰਥ ਹਨ । ਇਥੇ ਵੀ ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ।

ਦਸੰਮ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਪੰਨਾ ੧੨

ਕਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੇ ਕੀਟ ਕੋਟੈ ਬਨਾਏ ॥

(ਵੱਡੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ) (ਛੋਟੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ)

ਕਿਤੇ ਰਾਮ ਸੇ ਮੋਟਿ ਡਾਰੇ ਉਪਾਏ ॥

ਮਹਾਂਦੀਨ ਕੇਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਮਾਝ ਹੂਏ ॥

(ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ)

ਸਮੇਂ ਆਪਨੀ ਆਪਨੀ ਅੰਤ ਮੂਏ ॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਰਗੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸਮੇਟ ਦਿਤੀਆਂ । ਕਿੰਝ ਹੀ ਰਾਮ ਵਰਗੇ ਸਾਜ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਪਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ । ਐਸੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵ ਪੂਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਾਕ ਮੁਬਾਰਕ ਜ਼ਬਾਨ ਦਸੰਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜ਼ਫਰ ਨਾਮਾ ਵਿੱਚ : —

ਮਨਮ ਕੁਸ਼ਤਾ ਅਮ ਕੋਹਿਬਾਂ ਬੁਤ ਪੁਰ ਫਿਤਨ ।

ਕਿਆਂ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੰਦੇ ਮਨ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕਨ ।

ਇਹਨਾਂ ਸੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਹਿੰਦੂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੈਂ ਉਹੋ ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜੇ ਜੋ ਬੜੇ ਝਗੜਾਲੂ ਸਨ ਹਰ ਵਕਤ ਫ਼ਸਾਦ ਖੜਾ ਕੀਤੀ ਰਖਦੇ ਸਨ । ਉਹੋ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਛੱਡੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਨਿਰਾ ਆਕਾਰ (Supreme Power) ਦਾ ਪੂਜਕ ਸਾਂ ਤੇ ਉਹ ਬੁਤਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ ।

ਇਹਨਾਂ ਸੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ ।

ਪਖਾਨ ਪੂਜ ਹੋਂ ਨਹੀਂ ॥

ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੋਂ ਕਹੀਂ ॥

ਅਨੰਤ ਨਾਮੁ ਗਾਇ ਹੋਂ ॥

ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਾਇ ਹੋਂ ॥

ਗੁਰਦੇਵ ਫਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪਥਰ ਪੂਜਕ ਨਹੀਂ । ਨਾ ਕਿਸੀ ਭੇਖ ਵਿਚ ਭਿਜਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ (ਭਗਉਤੀ) ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਿਮਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਵਾਂਗਾ ।

ਜਟਾ ਨਾ ਸੀਸ ਧਾਰ ਹੋਂ ॥

ਨ ਮੁੰਦਰਕਾ ਸੁਧਾਰਿ ਹੋਂ ॥

ਨਾ ਕਾਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਧਰੋਂ, ਕਹਿਓ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਮੈਂ ਕਰੋਂ ॥

ਸਿਰ ਪਰ ਜਟਾਂ ਨਹੀਂ ਰਖਾਂਗਾ, ਨਾ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਕਾ ਪਾਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ । ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਹੋ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ । ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ।

“ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸਬਾਸਰ ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ”

ਇਸ ਸੱਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ।

ਭਜੋਂ ਸੁ ਏਕ ਨਾਮਯੋਂ ॥

ਜੁ ਕਾਮ ਸਰਬ ਨਾਮਯੋਂ ॥

ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੇ ਜਪੇ ॥

ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੇ ॥

ਇਸ ਵਾਕ ਅੰਦਰ ਵਾਹਦਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਪਾਂਗਾ ਜੋ ਸਾਧਿਕਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਾਂਗਾ। ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਨਾਉਣ ਬਣਾਂਵਾਂਗਾ।

ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਈ ॥

ਜਿਨਿ ਸਿਗਰੀ ਸਬ ਸਰਿਸ਼ਟ ਉਪਾਈ ॥

ਇਥੇ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਚੌਪਈ

ਸਰਬ ਕਾਲ ਹੈ ਪਿਤਾ ਅਪਾਰਾ ॥

ਦੇਬ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤ ਹਮਾਰਾ ॥

(ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ)

ਗੁਰਦੇਵ ਫਰਮਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹੋ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ (Supreme Power) ਸਰਬ ਕਾਲ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਕਾਲਕਾ ਕਾਲ ਹੀ ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਤਾ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਵੀਰ ਦੇਬ ਕਾਲਕਾ ਦੇ ਅਰਥ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਹੈ। ਦੇਬ ਕਾਲਕਾ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ—ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ (ਈਸ਼ਵਰ) ਗੁਰਦੇਵ ਫਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ, ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ, ਸਰਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ (Supreme Power)। ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਕਾਲਕਾ, ਚਮੁੰਡਾ, ਚੰਡਕਾ. ਚੰਡੀ, ਜਗਨ ਨਾਥ, ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ, ਰਿਪਖੰਤਨ, ਭਗਵਤੀ, ਭਵਾਨੀ, ਭਗੋਤੀ. ਭਗਉਤੀ, ਸ਼ਿਵ, ਮਹਾਂਕਾਲ. ਸਰਬ ਕਾਲ ਤੇ ਦੇਵ ਕਾਲਕਾ ਆਦਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਹਨ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਆਪ ਕੇਵਲ ਅਸੀਮ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹੀ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ।

ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਵਾਸਤਵ :

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ

ਮਨੀਮਾਜਰਾ ਵਾਲੇ ।

ਹਰ
ਫਸ
(S
ਇ

ਵਿ
ਨਾ

ਕਿ
ਇ